

علل و انگیزه جعل سند رسمی

عبدالرحیم ظهوری*

تاریخ دریافت: ۱۳۹۱/۹/۲۷

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۲/۵/۲۹

شماره:

آنچه نگارنده در این یادداشت آورده است، وقایعی است که خود به‌عینه در حوزه کار دیده یا از افراد ثقه شنیده و یا در مجلات کانون و سایت‌های حقوقی مطالعه نموده است. لذا چون محصول داخلی ضمیر خودمان است و زکات از کسی نگرفته‌ایم به ناز استقلالش می‌ارزد.

یاد باد آن روزگارانی که آدمیان و ابنای بشر بدون هیچ گونه سند و مدرکی با یکدیگر تعامل داشته و در کنار هم می‌زیسته‌اند. و نه تنها سند و نوشته‌ای نبود، بلکه خبری از جعل و تزویر نیز نبوده؛ به قول سهراب سپهری در شعر رسای «آب را گل نکنیم»، انسان‌هایی که «در پای دیوارهاشان جای پای خدا بود».

و اما چون عنوان موضوع مقاله، «علل و انگیزه جعل سند رسمی» بوده، ابتدا، انگیزه و مصادیق آن را تعریف نموده‌ایم. سپس تعریفی اختصاری از جرم جعل سند رسمی ارائه نموده و در پی آن چندین انگیزه و عامل را که موجب جعل اسناد رسمی می‌شود، با ذکر مثال برشمرده‌ایم و در دامنه سخن و نتیجه‌گیری نیز راه‌های پیش‌گیری از جعل اسناد رسمی را مختصر بیان نموده‌ایم. گر چه تا جامعه‌ای از علم و معرفت و رفاه و آزادگی، فربه و اشباع نگردد، نمی‌توان از آن جامعه، امید سلامت و نبود آلودگی‌های اجتماعی را داشت. زیرا جعل، زائیده فقر و جهالت و رشدنیافتگی ملل می‌باشد.

* نویسنده مسئول؛ سردفتر دفتر اسناد رسمی شماره ۱۱۱ شوشتر.

فصل اول

کلیات

تعریف انگیزه:

انگیزه عبارت است از آن سود یا منفعتی که انسان به خاطر آن، رفتاری را انجام می‌دهد. انگیزه آن چیزی است که باعث ظهور عنصر معنوی جرم می‌شود.^۱ انگیزه تنها می‌تواند در جرایم عمدی قابل تصور باشد. انگیزه با عنصر معنوی تفاوت دارد ولی وجه اشتراک آن، تنها در مادی نبودن آن‌ها است.

انگیزه همان هدف مجرم نیز می‌تواند باشد. به خاطر عنصر انگیزه است که جرایم به دو صورت بروز می‌کند؛ جرایم مطلق و جرایم مقید. جرایم مطلق نیز می‌توانند بدون انگیزه باشند و می‌توانند جرایم مطلق باشند که در آن‌ها، انگیزه، شرط است و جرایم مقید بدون دخالت انگیزه نیز هست.

جرایم مطلق که در آن‌ها انگیزه شرط نیست. مثال برای جرم مطلق بدون دخالت انگیزه، جرم موضوع ماده ۵۲۴ ق.م.ا. (سابق) در باب جعل احکام یا امضای مقام رهبری یا رؤسای قوای سه‌گانه است که در این ماده، جرم با هر انگیزه‌ای صورت پذیرد، فرقی ندارد و جرم محقق خواهد بود یعنی جرمی مطلق بدون دخالت انگیزه.

مثال برای جرایم مطلق که در آن‌ها انگیزه شرط است، جرم موضوع ماده ۴۹۸ ق.م.ا. (سابق) در باب تشکیل یا اداره جمعیت است. این جرم مطلق است و به نتیجه‌ای نیز نیاز ندارد ولی انگیزه در آن تأثیر دارد و انگیزه باید بر هم زدن امنیت کشور باشد.

مثال جرایم مقید بدون دخالت انگیزه، جرم موضوع ماده ۲۰۶ ق.م.ا. (سابق) در باب قتل عمد که با هر انگیزه‌ای صورت گیرد، تأثیری در وقوع قتل ندارد و جرم محقق می‌شود. مثال جرایم مقیدی که در آن‌ها انگیزه شرط است، جرایم مقید به نتیجه همراه با انگیزه در قانون نداریم. نکته مهم این است که هر انگیزه‌ای می‌تواند انگیزه‌های دیگری را در پی و درون خود داشته باشد. به‌عنوان مثال، در ماده ۴۹۸ ق.م.ا. (سابق) انگیزه، بر هم زدن امنیت کشور است ولی شاید انگیزه بر هم زدن امنیت کشور، به‌دست آوردن قدرت

۱. سایت وکیل مدافع با آدرس مقالات حقوقی وکالت Documents and setting

سیاسی باشد و انگیزه تحصیل قدرت نیز می‌تواند تحصیل مال باشد.

تعریف جعل اسناد:

بعد از تعریف انگیزه و مصادیق آن در قانون به تعریف جعل اسناد می‌پردازیم و سپس وارد اصل مطالب مورد تحقیق یعنی انگیزه و علل جعل اسناد رسمی توسط افراد می‌شویم که چه چیزهایی و چه جاذبه‌هایی در جامعه موجب گرایش افراد جامعه به سوی جعل نمودن اسناد رسمی می‌شود. جعل در لغت به معنی ساختن، گردانیدن، قرار دادن، وضع کردن، خلق کردن، آفریدن، ساختن سند، یا نوشته دیگری به نام کسی بر خلاف حقیقت است.^۱

ماده ۵۲۳ ق.م.ا. مصوب سال ۱۳۷۵ در تعریف جعل آورده:

«جعل و تزویر عبارت است از ساختن نوشته یا سند یا ساختن مهر یا امضای اشخاص رسمی یا غیر رسمی، خراشیدن یا تراشیدن یا قلم بردن یا الحاق یا محو اثبات یا سیاه کردن یا تقدیم یا تأخیر سند نسبت به تاریخ حقیقی یا الصاق نوشته‌ای به نوشته دیگر یا به کار بردن مهر دیگری بدون اجازه صاحب آن و نظایر این‌ها به قصد تقلب»

نکته: این تعریف، یک تعریف مصداقی است؛ نه تعریف حقوقی کامل جامع و مانع. حقوق دانان سه عنصر را برای جعل لازم می‌بینند: ۱- عنصر قلب حقیقت ۲- عنصر ضرر ۳- عنصر متقلبانه.^۲ دگرگونی و قلب حقیقت نیز یا به صورت مادی است که آن را جعل مادی و یا به صورت معنوی است که آن را جعل معنوی گویند.

عناصر قانونی جرم:

منابع و عناصر قانونی جرم جعل اسناد رسمی نیز در ماده ۱۰۰ و ۱۰۳ ق.ث. مصوب سال ۱۳۱۰ آمده و هفت مصداق جعل اسناد رسمی نیز در ماده ۱۰۰ فوق‌الاشاره آورده شده که با عنوان‌های زیر است:

۱- کارمند ثبت یا سردفتر، اسناد مجعوله را ثبت کند.

۲- سند را بدون حضور صاحب سند ثبت کند.

۱. فرهنگ فارسی عمید، ص. ۱۷۰.

۲. پیمانی، ضیاء الدین، حقوق کیفری اختصاصی، جرایم علیه امنیت، ص. ۸۵.

- ۳- سند را به نام غیر متعاملین ثبت کند.
  - ۴- تاریخ سند را مقدم یا مؤخر ثبت کند.
  - ۵- تمام یا قسمتی از دفتر ثبت را معدوم یا مکتوم کند و از اعتبار اندازد.
  - ۶- اسناد را با علم به عدم مالکیت ثبت کند.
  - ۷- سندی را که سندیت ندارد، ثبت کند.
- ماده ۱۰۳ ق.ث. نیز در مورد دادن تصدیقات عمدی خلاف واقع توسط کارمندان ثبت و سردفتر است که در حکم جاعل سند رسمی است.
- حال بعد از ذکر این مقدمات و آشنایی با مفاهیم حقوقی انگیزه و تعریف جعل سند رسمی و مصادیق جعل سند رسمی و منابع قانونی و استنادی جرم جعل سند رسمی، به این سؤال پاسخ می‌دهیم که در جامعه امروزی انسان‌ها به چه علل و انگیزه‌هایی به سراغ جعل اسناد رسمی می‌روند. چه عاملی آن‌ها را وادار به جعل یک سند رسمی می‌نماید و از نظر جرم‌شناسی که یکی از رسالت‌های آن شناخت علل و عوامل جرم و پیش‌گیری از آن علل و انگیزه‌هاست، تک تک علل و انگیزه‌هایی که منجر به جعل اسناد رسمی شده را با توجه به تجارب عملی حرفه‌ی سردفتری، برشماریم و نمونه‌هایی از اسناد جعلی را نیز به عینه ارائه می‌دهیم. این تحقیق چون بر اساس روش تجربه و مشاهده است و به صورت میدانی صورت گرفته، هم بدیع و تازه است و هم متأسفانه خبری از یک واقعیت تلخ و پدیده شوم به نام جعل سند رسمی در جامعه دارد که متأسفانه رو به افزایش و گستردگی است که اساس و بنیان سلامت اجتماعی را به خطر می‌افکند و امنیت قراردادی و تجاری و اقتصادی جامعه را به مخاطره می‌اندازد. ذکر این نکته نیز ضروری است چون نگارنده در یک منطقه محروم و حاشیه و عشایری و محلی از خوزستان - شهرستان ایذه در حاشیه دامنه زاگرس - زیست می‌کند، این علل و انگیزه‌ها را در این حوزه جغرافیایی مشاهده کرده است و شاید در سایر شهرها و نقاط ایران زمین، چنین جرایمی رخ نداده و چنین علل و انگیزه‌هایی برای جعل اسناد رسمی مصداق نداشته باشد. لذا در فصل بعدی، علل و انگیزه‌های جعل اسناد رسمی توسط اشخاص در جامعه را برمی‌شماریم.

فصل دوم

انگیزه‌های جعل سند رسمی

(۱) جهل، انگیزه جعل:

باید بپذیریم که جهل و ناآگاهی نسبت به قانون در جامعه زیاد است، خاصه این ناآشنایی به قانون در شهرهای مرزی و روستاها و مناطق حاشیه‌نشین چشمگیرتر است. اگر در شهرهای بزرگ و پیشرفته، جهل به قانون را انکار کنیم، در جوامع روستایی و عشایری دور افتاده که از ابزار و وسایل اطلاع‌رسانی محرومند، قابل انکار نیست. عده کمی از جامعه با تعریف جعل و مصادیق جعل و مجازات شدید جرم جعل آشنایی دارند. شاید آن عده نیز خانواده حقوق‌دانان کشور از قبیل استاد، دانشجو، وکیل و کارمند و سایر گروه‌های اداری جامعه باشند. اکثریت جامعه و عمده مردم از جرایم فنی و تخصصی و آثار آن مثل جعل و خاصه جعل سند رسمی، اطلاع ندارند. لذا این نقیصه و خلأ فرهنگی و آموزشی اقتضا می‌کند که حکومت و نهادهای فرهنگی و مسئول جامعه در نشر قانون و اطلاع‌رسانی به جامعه و آگاهی‌دهی به مردم در خصوص جعل سند رسمی، سرمایه‌گذاری کنند تا جامعه از این مرض پنهان، نجات یابد و سلامتی کامل خود را بازیابد. نگارنده، در طول عمر ۱۵ ساله که به حرفه حاکمیتی سردفتری اشتغال دارد، در این مناطق روستایی بارها تجربه کرده‌است که ارباب رجوعی که مرتکب جعل اسناد رسمی دفترخانه شده، از روی جهالت بوده است. در طول هفته ۲ الی ۳ مورد پیش می‌آید که اشخاص، انگیزه جعل سند رسمی را دارند بدون این که هیچ‌گونه قصد سوء در جهت کسب یک منفعت و یا حتی دفع ضرری در آن‌ها مشاهده شود. نظر به این که از عناصر جعل، عنصر متقلبانه بودن آن و سوءنیت است، در اکثر جرایمی که در حوزه کاری خود مشاهده می‌کنیم، این عنصر مفقود است و افراد نه تنها قصد متقلبانه و سوءنیت ندارند، حتی گاهی اوقات از روی خیرخواهی و کمک به دیگران، مرتکب جعل می‌شوند. و اساساً اطلاعی از قبح قانونی عمل خود ندارند. با ذکر مصادیق عملی، این مطلب ملموس‌تر بیان می‌شود؛

الف) پیرمردی در روستا، مالک مبنر ۱۰۰ من زمین زراعی است که اکثر افراد این منطقه زارع و کشاورزند، وقتی فوت می‌کند ده پانزده نفر ورثه از او به جای مانده، (چون مناطق عشایری خانواده‌های پرجمعیت دارند)؛ برابر قانون منع تجزیه و تبدیل اراضی

کشاورزی که فعلاً نیز این قانون حاکم است و نمی‌گذارد اراضی کشاورزی به مقسم‌های کوچک‌تر تقسیم شود لذا به ناچار ۱۰۰ من زمین زراعی یک‌جا باید تنها به یک نفر، انتقال داده شود و سند تنها به نام یک نفر صادر می‌شود. در چنین مواردی، چون جمع کردن ۱۵ نفر همزمان در دفتر اسناد رسمی، جهت انتقال سهام خود به یک نفر، به علت مشاغل کشاورزی و دامداری و مهاجرت، دشوار است لذا بعضی از ورثه به سادگی و به قصد همکاری با سایر وراثت، شناسنامه ورثه غایب را می‌آورند و قصد امضای سند انتقال ملک را دارند که به نام یکی از برادر یا خواهر ایشان شود؛ بی‌آنکه قصد مجرمانه داشته باشند یا حتی بدون آن که بخواهند در قبال انتقال سهم الارث خود ناشی از زمین زراعی به دیگری وجهی دریافت دارند یا امتیازی بگیرند. حتی گاهی که سردفتر متوجه رفتار خلاف قانون ایشان می‌شود، اصرار می‌کنند و سردفتر را قسم می‌دهند که اجازه دهد یکی به جای ورثه غایب امضا کند تا مشکل برادر یا خواهرش که دسترسی به او ندارند و می‌خواهند سند را به نام یک نفر از ورثه نمایند، حل شود. به طور کلی، عناصر جرم از قبیل قلب آگاهانه حقیقت و وجود عنصر متقلبانه و سوءنیت در چنین صحنه‌هایی، مفقود است و تنها و تنها ریشه در ناآگاهی مردم به آثار جرم جعل سند رسمی دارد.

این نوع جعل در میان ورثه اناث بیشتر رایج است. زیرا یک خواهر می‌خواهد به جای خواهر غایب امضا کند و به علت نوع پوشش و چهره و یا شباهت عکس آن‌ها روی شناسنامه [که خصوصاً عکس الصاقی بر شناسنامه ممکن است مربوط به ۱۵ سال پیش‌تر باشد] تشخیص و احراز هویت دشوار است و به سادگی، سردفتر، فریب می‌خورد. وقتی در محل دفترخانه، متوجه کار ناشایست آن‌ها می‌شوی؛ از آن دختر می‌پرسی چرا می‌خواهی جعل کنی و به جای خواهرت امضا کنی؟ می‌گویی: ما دخترها در جوامع روستایی سهمی از زمین کشاورزی نمی‌خواهیم و نمی‌توانیم کشاورزی کنیم و راضی هستیم که سهم خودمان را به فرزند ذکور و برادرمان بدهیم و به قصد کمک به او و خیرخواهی می‌خواهم امضا (جعل) کنم.

تنها راه قابل پیش‌گیری از این دسته از جرایم جعل سند رسمی فقط بالا بردن آگاهی جامعه است تا جهل به قانون هست، جرم جعل سند رسمی نیز در جامعه ریشه دارد و

موجب اختلال در نظم اجتماعی جامعه می‌گردد.

ب) مثال دوم در اسناد اتومبیل‌ها اتفاق می‌افتد. در مواردی که مالک اتومبیل فوت می‌کند و سند باید به نام یکی از ورثه شود، باز هم همین مشکل وجود دارد. بعضی ورثه خارج از کشورند، بعضی ورثه در شهر دیگری مشغول کارند و فرصت حضور در دفترخانه ندارند و به سایر دلایل دیگر، بعضی از ورثه بدون سوءنیت، شناسنامه ورثه غایب را می‌آورند و با حضور در دفترخانه، قصد انتقال اتومبیل به احدی از ورثه را دارند؛ می‌خواهند به جای ورثه غایب سند انتقال خودرو را امضا کنند.

ج) مثال سوم برای تنظیم اسناد تعهدات دانشجویی زیاد اتفاق می‌افتد. مثلاً دختر مقیم ایذه، در تهران قبول شده، دانشگاه می‌گوید باید تعهدنامه رسمی بیاوری تا به تو اجازه استقرار و اقامت در خوابگاه دانشجویی داده شود یا وام دانشجویی به شما بدهیم. چون از طرفی نمی‌تواند به شهرستان خود بیاید و از طرفی در تهران، غریب است و کسی ضامن او نمی‌شود، ناچاراً پدرش در شهرستان ایذه به قصد رفع مشکل دخترش در تهران، خواهرش را که شباهت با او دارد یا حتی گاهی دختر همسایه را به دفترخانه می‌آورد که به جای او، سند تعهدنامه دانشجویی را امضا کند و سند را از دفترخانه بگیرد، برایش بفرستد تا مشکلی حل شود، بدون این که آن خواهر حتی اطلاع داشته باشد برای چه به دفترخانه آمده یا می‌داند ولی صرفاً بدون اطلاع از جرم بودن این عمل، به قصد همکاری با پدر و رفع مشکل خواهر خود، در دفتر اسناد رسمی جهت امضای سند تعهد دانشجویی، حاضر می‌شود. در همه این مثال‌ها، جوهره اصلی جرم جعل سند رسمی، جهل و ناآگاهی جاعلان به آثار کار خود - یعنی فعل مجرمانه - است.

در واقع، جعل سند به دو گونه است: ۱- جعل جاهلانه که بر شمردیم و در آن، عناصر واقعی جعل از قبیل قصد متقلبانه و سوءنیت جهت قلب حقیقت، موجود نیست. ۲- جعل رندانه که با آگاهی کامل از عناصر جرم و سوءنیت و قصد متقلبانه است که جاعل با علم و عمد، متوسل به جعل سند شده تا به منافی از این طریق دست یابد.

۲- اضطرار، انگیزه جعل:

متأسفانه امروزه به دلیل وجود قوانین و مقررات غیرکارشناسانه و منفعت‌گرا برای دولت،

چنانچه هزینه‌های ثبتی و مالیات‌ها و عوارض دولتی بالا رفته که مردم ناچارند برای انجام معاملات خود، به تنظیم اسناد عادی روی بیاورند یا به اصطلاح روز «معاملات قولنامه‌ای» انجام دهند، در حالی که هر انسان خردمند و عاقلی تشخیص می‌دهد که سند رسمی بهتر از سند عادی و قولنامه است لیکن دولت، تنظیم سند رسمی را چنان دشوار و پر هزینه کرده که مردم تصور می‌کنند اگر معاملات خود را با سند عادی تنظیم نمایند، هزینه کمتری می‌پردازند و با در دسر کمتری سند امضا می‌شود؛ چون سند عادی، تشریفات سند رسمی را ندارد. دست کم، در این خصوص، کمتر اطلاع‌رسانی عمومی شده است و مردم هنوز بر این تصور نادرست باقی هستند. و در صورتی که ناچار به ارائه سند رسمی شوند نیز به جهت سنگینی هزینه‌های ثبتی از قبیل حق‌الثبت، مالیات نقل و انتقال و نیز تشریفات استعلامات و مانند آن، بر اثر ناچاری و اضطرار و ضرورت، مرتکب جعل می‌شوند. گاهی اوقات، دیده شده که افراد، یک خودرو را با سند عادی معامله کرده‌اند و حدود چندین سال از معامله نیز گذشته و اصلاً نیاز به سند رسمی نیز نداشته‌اند تا این که یک ضرورت و اضطرار دولتی باعث می‌شود که نیاز به سند رسمی پیدا کنند. مثلاً دولت طرح تعویض پلاک یا طرح دریافت کارت سوخت یا طرح‌های مشابه مانند طرح ترافیک شهری را اعلان می‌کند که برای اجرای چنین طرح‌هایی حتماً نیاز به سند رسمی است؛ و تا خودرو با سند رسمی به نام شما نباشد، پلاک خودروی شما را عوض نمی‌کنند یا کارت سوخت به شما نمی‌دهند. در چنین مواردی، اداره راهنمایی و رانندگی نیز هیچ‌گونه خدماتی به شما نمی‌دهد مگر این که سند رسمی به نام شما باشد. حالا که دارنده اتومبیل، سند رسمی می‌خواهد و دنبال مالکی می‌گردد که قبلاً به صورت عادی و قولنامه‌ای ماشین را از او خریده؛ یا مالک متوفی شده و باید ناز ورثه را بکشد تا سند را انتقال دهد یا اصلاً مالک مهاجرت کرده و در دسترس نیست و یا مجهول‌المکان است که سرکار دارنده اتومبیل به دادگاه و دادخواست الزام به انتقال سند می‌افتد؛ که هم نزدیک به ۲ سال طول می‌کشد، هم کلی هزینه دارد و هم «احیاناً» با طرح اجباری شدن وکیل در دعاوی، پرداخت حق‌الوکاله وکیل هم مضاعف می‌شود تا دعوی الزام بر انتقال سند را طرح کند. در چنین مواقعی، خریدار که فوری، نیاز به سند رسمی برای دریافت کارت سوخت یا تعویض پلاک

دارد آنچنان در ناچاری مطلق و اضطرار قرار می‌گیرد که بدون هر انگیزه‌ای، جعل سند رسمی به ذهنش خطور می‌کند و با توسل به جاعلان حرفه‌ای این فن یک سند جعلی آماده کرده تا بتواند از مزایای کارت سوخت بهره‌مند شود و منظورش برآورده شود. در حالی که اگر تشریفات نقل و انتقال خودرو، کم‌هزینه و ساده‌تر بود کسی به فکر جعل سند نمی‌افتاد. و یا اگر مثلاً نقل و انتقال خودرو به صورت رایانه‌ای می‌شد، نیاز به تشریفات سنتی و کهنه در دفترخانه و پرداخت هزینه‌های مربوطه نبود که آدمی در اضطرار قرار بگیرد و هوس جعل سند رسمی کند.

۳- وضع مقررات نامتناسب و مالیات سنگین، انگیزه جعل:

همچنان که اشاره شد، انگیزه دیگری که انسان‌ها را به طرف جعل اسناد خاصه در اسناد اتومبیل سوق می‌دهد، وجود مقررات نامتناسب با عرف اجتماعی و اقتصادی جامعه و وضع مالیات‌های طاقت‌فرسا، برخلاف عرف معاملات است. از همین رو، متأسفانه، در حال حاضر، جعل اسناد رسمی در اسناد قطعی منقول یا وکالت فروش اتومبیل خیلی زیاد شده است، به نحوی که بسیاری از پرونده‌ها در محاکم مربوط به جرم جعل اسناد رسمی اتومبیل است. حسب شنیده‌ها از جاعلین اسناد اتومبیل، اکثراً انگیزه خود را از جعل سند اتومبیل، وجود مقررات شدید و خارج از تحمل تنظیم سند رسمی بیان کرده، می‌گویند؛ تشریفات رسمی جهت نقل و انتقال دشوار است هم از حیث زمان و هم از حیث هزینه ریالی؛ به‌عنوان مثال، به تشریفات انتقال یک خودرو پیکان مدل ۱۳۷۴ با قیمت حدود دو و نیم تا سه میلیون در بازار توجه فرمایید:

۱- چنانچه سند اتومبیل به صورت وکالتی است، ابتدا باید با هزینه خودش، تأیید سند وکالت را بگیرد.

۲- پس از تأیید وکالت با پرداخت هزینه بایستی گواهی عدم خلاف خودرو را بگیرد که امروزه - دست کم - هر خلافی حدود ۲۰/۰۰۰ تومان است که کافی است یک خودرو در طول یک سال ۵ خلافی داشته باشد ۱۰۰/۰۰۰ تومان.

۳- بعد از دریافت گواهی عدم خلافی باید سه هزینه حق‌الثبت و حق‌التحریر و مالیات نقل و انتقال را به دفترخانه پردازد و نیز یک هزینه عوارض نقل و انتقال به شهرداری و یک

هزینه مالیات مشاغل به اداره دارایی پردازد و میانگین هزینه‌ها حدود ۵۰۰/۰۰۰ تومان معادل نیم میلیون تومان می‌شود.

در کنار این هزینه، چند روز هم وقت تلف می‌شود که انسان از کار و درآمد باز می‌ماند. حال، اگر این خودرو مدل ۱۳۷۴ دو و نیم میلیونی در طول یک‌سال در نمایشگاه‌های اتومبیل به خاطر نیاز مالک آن به پول ۵ بار در سال معامله شود هزینه ۵ بار معامله می‌شود ۲/۵۰۰/۰۰۰ تومان یعنی معادل قیمت خودرو که دیگر معامله ششم را نمی‌شود انجام داد چون برای معامله‌کننده با توجه به ارزش خودرو، ضرر دارد.

در چنین مواقعی، مالک خودرو محاسبه سود و زیان خود را می‌کند و چون می‌بیند طاقت تحمل تشریفات و هزینه‌های ثابتی را ندارد و ارزش خودرو او نیز برابری با این هزینه‌ها را نمی‌کند و از طرف دیگر، نیاز به یک سند رسمی جهت بهره‌مندی از مزایای قانونی آن را دارد، به ناچار برای فرار از پرداخت این‌گونه مالیات‌ها و هزینه‌های سنگین، متوسل به جعل سند رسمی و تهیه یک سند جعلی برای خودرو خود می‌افتد و ترجیح می‌دهد به جای طی کردن هفت خوان رستم تا رسیدن به یک سند رسمی، راه کوتاه و در دسترس و متأسفانه، کم‌هزینه‌ی جعل را بی‌بیماید و خواسته خود را {به نحو غیرقانونی} برآورده نماید. تنها راه پیش‌گیری از این‌گونه جعل‌های ناشی از مالیات‌های سنگین و مقررات نامتناسب با عرف جامعه، کاهش مالیات‌ها و ساده کردن مقررات نقل و انتقال توسط دولت است که چرخ معاملات خودروها را روان کند که شهروندان به‌سهولت بتوانند - با کمترین تشریفات - خودرو خود را معامله و مشکلات خود را حل کنند. خاصه این‌که گروه زیادی از جامعه، شغل آن‌ها خرید و فروش خودرو بوده و هزینه زندگی خود را از این راه به‌دست می‌آورند.

در وصف وضع قوانین و مقررات نامتناسب در خصوص انتقال خودروها باید گفت کامیون‌های سنگین و خودروهای گران‌قیمت دارای مالیات‌های وحشتناک است که بالغ بر میلیون شده که هر کس قادر به پرداخت آن نیست.

از همه عجیب‌تر آن‌که دولت به‌خاطر این‌که خودروهای خارجی وارد مملکت نشود هزینه‌های گمرکی و نقل و انتقال آن‌ها را چنان وضع کرده که گاهی معادل قیمت

آن‌هاست لذا اکثر سندهای جعلی یا مربوط به کامیون‌های سنگین است یا ماشین‌های خارجی که مردم قادر به تنظیم سند رسمی صحیح و قانونی، بخاطر این مالیات‌های سنگین و هزینه‌های گزاف برای خودرو خود، نیستند.

۴- سرقت، انگیزه جعل:

روزانه در کشور، ادارات ثبت اسناد و املاک و دفاتر اسناد رسمی، اطلاعیه‌ای ارسال می‌نمایند که تعدادی اوراق سفید بهادار یا چندین جلد سند مالکیت سفید در ادارات ثبت یا دفاتر اسناد رسمی مفقود شده یا به سرقت رفته است. به نظر شما، اوراق سفید سازمان ثبت به درد چه کاری می‌خورند که مفقود می‌شوند یا به سرقت می‌روند؛ به ذاته یک برگ بی‌ارزش‌اند و لیکن برای اهداف مهمی به سرقت می‌روند. یکی از مهم‌ترین دلایلی که اسناد رسمی، جعل می‌شوند، سرقت همین اوراق رسمی بهادار و دفترچه‌های سفید مالکیت است که ابزار و مواد اولیه جعل سند رسمی محسوب می‌شوند.

جااعلان برای ارتکاب پروسه کامل جرم جعل، نیاز دارند که ابزار و مواد اولیه جعل سند رسمی را در اختیار داشته باشند. و چون ندارند؛ ابتدا، اوراق و اسناد را از طریق دفاتر اسناد رسمی و یا ادارات ثبت، به روش سرقت، به‌دست آورده و بعد مبادرت به جعل آن‌ها می‌نمایند. سرقت اوراق، به خودی خود، ارزش ندارد و لیکن سرقت با انگیزه جعل اسناد است، سرقت با هدف جعل اسناد رسمی است. تولید محصولات اسناد مجعول ممکن نیست مگر با سرقت و به‌دست آوردن اوراق سفید بهادار با شماره مسلسل از طریق خزانه اوراق - دفترخانه - ادارات ثبت؛ به جز این منابع، جای دیگری، اوراق به دست نمی‌آید. روزانه اعلان می‌شود یک بسته ۵۰ جلدی سند مالکیت در فلان اداره ثبت مفقود شده یا تعداد ۱۰۰ برگ یک‌برگی یا نیم‌برگی در فلان دفترخانه مفقود شده یا سرقت شده؛ فلان تعداد برگ خلاصه‌معامله مفقود شده، همه این‌ها به‌منزله جویبارهایی هستند که به دریای جعل می‌ریزند. همه این‌ها مواد اولیه هستند که در کارخانه جعل مورد سوءاستفاده قرار می‌گیرند. راه پیش‌گیری از چنین جعل‌هایی نیز این است که ادارات ثبت و دفترخانه‌ها کنترل و نظارت بیشتر نمایند که این قبیل اوراق و اسناد، سهواً یا عمداً، در دسترس جااعلان قرار نگیرد. برای کارمندان خاطی که محافظ این اوراق و اسناد یا برای دفاتر اسناد رسمی که

این اوراق را تحویل می‌گیرند، مجازات شدید قرار دهند نه این که مراجع مربوطه به اعلان آگهی یا بخشنامه مفقودی، اکتفا کنند و بازخواستی از مباشر و محافظ اوراق و اسناد نباشد و متخلف و سهل‌انگار، مؤاخذه نشود. به‌عنوان مثال، بند ۵ م.ب.ث، دفاتر اسناد رسمی را مکلف کرده که «محفظه‌ای مطمئن» مثل گاوصندوق و غیره برای نگهداری اوراق تهیه کنند، در حالی که - غالباً - این چنین نیست و اوراق در دسترس هستند.

۵- جعل با انگیزه سیاسی:

شناسنامه، یک سند رسمی است. امروزه شناسنامه‌ها دست‌خوش جعل و تزویر می‌شوند.

یکی از انگیزه‌های افراد در جعل این سند رسمی، انگیزه سیاسی است؛ خاصه در مسئله و رقابت‌های سیاسی، بازار این گونه جعل‌ها گرم است.

به‌عنوان مثال، اخیراً شبکه‌ای در شهر کرکوک عراق، اوراق و برگ‌های رسمی فرمانداری کرکوک^۱ را جعل کرده و در آن‌ها، برگ سلامت جسمانی تهیه نموده و کردهای ترکیه که به عراق پناه آورده‌اند، از این اوراق و شناسنامه‌ها برای آن‌ها استفاده کرده که وانمود کنند این کردهای ترکیه‌ای، کردهای عراقی هستند که با آن جمعیت رفراندوم برگزار کنند و رأی‌گیری نمایند که در نتیجه آن، با چنین آرای، فرماندار این شهر در سال ۲۰۰۵ میلادی تعیین شد. و - ظاهراً - طراحی این جعل نیز با خود فرماندار منتخب بوده یا در همین شهر خودمان، دیده شده که برخی افراد، بیش از یک شناسنامه المثنی دارند که جعلی محسوب می‌شود و - متأسفانه - کاربردهای زیادی دارند از قبیل:

۱- دریافت سهمیه کوپن ارزاق ۲- ازدواج‌های همراه با فریب و تظاهر به مجرد بودن و امثال آن.

۶- جعل با انگیزه مثبت:

همه جعل‌ها با انگیزه منفی و سوءنیت و تحصیل منافع یا دفع مضار نیست. گرچه ماهیت جعل، قلب یک حقیقت و توسل به روش‌های متقلبانه است لیکن خیلی از جعل‌ها

۱ - سایت کانون دانشجویان و دانش‌اموختگان ایرانی، دنیای زیرزمینی جاعلان حرفه‌ای.

واجد شرایط تعریف قانونی جعل نیستند ولی جعل، تعریف می‌شوند و انگیزه جاعل نیز مقوله‌هایی از قبیل ایثار، خیرخواهی، همکاری و سایر مقوله‌های ارزشی و ارزش‌های مثبت اجتماعی است. به نمونه‌هایی از آن، اشاره می‌کنیم؛

الف) دو برادر دوقلو که با هم، هم‌شکل و مأنوس‌اند، یکی از آن‌ها، از روی فداکاری با شناسنامه دیگری به جهت شباهت، خود را به جای او به حوزه نظام وظیفه معرفی می‌کند، خدمت سربازی را تمام می‌کند و کارت نظام وظیفه رسمی که مفاداً جعلی می‌شود به نام برادر می‌گیرد و تحویل او می‌دهد و بعد می‌تواند به جای خود نیز با هویت واقعی خود به خدمت برود و پایان خدمت با اصالت حقیقی نیز برای خود بگیرد این گونه جعل از روی فداکاری و با انگیزه مثبت است.

ب) دو برادر شبیه هم، یکی به جای دیگری در کنکور شرکت می‌کند، قبول می‌شود، کارنامه قبولی را به برادرش هدیه می‌کند. در حالی که آن کارنامه، مفاداً و ماهیتاً، به عنوان یک سند رسمی جعلی است.

حال که در راستای این که علم جرم‌شناسی به مطالعه پدیده مجرمانه و پیش‌گیری از علل و عوامل وقوع جرم می‌پردازد، چند مورد انگیزه و علل جعل در اسناد رسمی را برشمردیم، به قسمت دوم این علم یعنی مقوله پیش‌گیری، نیز چند مورد از موارد پیش‌گیری جعل سند رسمی را بیان می‌کنیم.

فصل سوم

موارد پیش‌گیری جعل در سند

الف) در خصوص جعل اسناد رسمی اتومبیل‌ها:

امروزه بعد از مواد مخدر، سرقت اتومبیل، بیشترین درآمد را برای تبهکاران در کشورها دارد. پلیس بین‌المللی نیز خبر داده که سالیانه ۲ میلیون سرقت اتومبیل در اروپا به وسیله جعل اسناد و مدارک آن‌ها صورت می‌گیرد. به عنوان مثال، سارقان، اسناد و مدارک اتومبیل سواری گران‌قیمت بی.ام.و ۵۱۸ قدیمی به رنگ قهوه‌ای را با سرقت این اتومبیل فرسوده به دست می‌آورند و بعد، همین مدارک را برای هم‌تیپ و هم‌رنگ همین ماشین سرقتی جعل و مورد سوءاستفاده قرار می‌دهند و با تغییر ممیزات وسیله نقلیه مدل بالای

مسروقه، آنرا با همین اسناد جعلی به فروش می‌رسانند که تنها راه پیش‌گیری، آن است که اسناد و اوراق ماشین در درون ماشین نباشد که سارقان با سرقت خودرو، به سادگی، به اسناد و مدارک آن برای جعل، دسترسی پیدا کنند.

(ب) انگیزه خرید اتومبیل‌های تصادفی:

یکی از انگیزه‌های افرادی که اتومبیل‌های فرسوده و تصادفی را می‌خرند، استفاده از اسناد و مدارک آن‌ها برای خودروهای نو و مدل بالا است. راه پیش‌گیری از جعل اسناد خودروهای فرسوده نیز آن است که؛ اولاً تا حد امکان این خودروها قابل خرید و فروش نباشند. ثانیاً به آگهی‌های خرید اتومبیل‌های اسقاطی توجه شود که چه کسانی و به چه منظوری می‌خرند؛ گرچه متأسفانه، خود دولت و شرکت‌های بیمه نیز مبادرت به خرید اتومبیل‌های تصادفی می‌نمایند. در کشور ما، انگیزه خرید این گونه اتومبیل‌ها، معمولاً برای موارد زیر است:

شبیه‌سازی، فروش، اوراق کردن، انتقام‌جویی، ارتکاب جرایم، سرقت، حمل قاچاق، کلاهبرداری و استفاده در فیلم‌های سینمایی و تلویزیونی به منظور صحنه‌های اکشن و تصادف‌های ساختگی و ...

راه پیش‌گیری از سرقت و جعل اتومبیل‌ها و اسناد آن:

- ۱- کارخانه تمامی قطعات را مثل گیربکس، دیفرانسیل، قفل و شیشه‌ها را دارای شماره سریال نمایند که از روی هر قطعه بتوان پی به اصالت خودرو برد و سارقان و جاعلان، به راحتی موفق به انجام سرقت و جعل اسناد خودرو نشوند.
- ۲- اطلاعات شماره‌گذاری و نقل و انتقالات دفترخانه‌ای به اداره آگاهی نیز همزمان داده شود که اطلاعات خودروها را داشته باشد.
- ۳- اوراق سفید دفترخانه‌ها و ادارات ثبت و خزانه چاپ اوراق، قابل دسترسی نباشد.
- ۴- ماده ۷۲۱ قانون مجازات اسلامی (سابق) عملی شود و فعالیت کلیه اوراق‌فروشان و قطعه‌فروشان زیرنظارت اداره آگاهی باشد.

سخن پایانی:

فرآیند پیش‌گیری از جرم جعل اسناد رسمی باید از ناحیه دولت و هیأت حاکمه در جامعه عملی شود. زیرا وظیفه تأمین سلامتی بستر امنیتی جامعه از جرم جعل برعهده دولت است. به همین جهت، مسئولان حکومتی باید با مطالعه دقیق و کارشناسانه، انگیزه و علل جعل اسناد رسمی را مطالعه و راه‌های پیش‌گیری آن‌را فراهم آورند و این ممکن نیست به‌جز با شناخت واقعیت جامعه و بازشناسی عوامل مؤثر و ایجادکننده محیط برای ارتکاب جرایم که موجب وقوع جرم جعل سند رسمی می‌شوند. به همین دلیل الکساندر دوما خطاب به حاکمان گفته:

«گران‌بهترین معرفت برای پادشاه و حاکم، آشنایی با حقیقت‌های جامعه است»

امید است حال که به تجویز بند ۵ اصل ۱۵۶ ق.ا. دفتر پیش‌گیری از وقوع جرم در دادستانی کل کشور تشکیل شده، مشکل جعل سند رسمی نیز مرتفع گردد.

نتیجه:

ارائه این تحقیق، حاصل استنباط شخصی نگارنده است، که به مرور زمان در محل دفتر اسناد رسمی تحت تصدی خود، تجربه عملی داشته است. شش انگیزه و علت برای جعل سند رسمی ارائه شده که اولین و مهم‌ترین آن جهل و بی‌اطلاعی جامعه - خاصه اکثریت محرومین جامعه روستایی است که خبری و اطلاعاتی از قانون ندارند که راه پیش‌گیری آن، بالا بردن آگاهی قانونی جامعه است. جامعه ایرانی خیلی از جرایم جعل را بر اثر اضطرار و ناچاری حاصله از مالیات‌های سنگین و مقررات غیرکارشناسانه مرتکب می‌شوند و همچنین افراد، در جعل، همیشه سوءنیت و قصد متقلبانه ندارند بلکه گاهی از روی خیرخواهی و با انگیزه مثبت مرتکب جعل سند رسمی می‌شوند که این‌گونه جعل‌ها در تعریف قانونی جعل نمی‌گنجد و اخیراً مسایل و انگیزه‌های غیراقتصادی نیز موجب ارتکاب جرم جعل شده که بالاترین رقم جعل در اسناد اتومبیل است که راه‌های پیش‌گیری آن زیاد است، از جمله؛ پیش‌گیری از سرقت اوراق ثبتی و سفید دفترچه‌های سند مالکیت است و همچنین شماره‌گذاری همه قطعات اصلی اتومبیل و

ممنوعیت خرید و فروش اتومبیل‌های تصادفی.

منابع :

۱- پیمانی، ضیاء الدین، حقوق کیفری اختصاص جرایم علیه امنیت، ص. ۸۵.

۲- پیرداده بیرانوند، احسان الله، مجموعه بخشنامه‌های ثبتی، ص. ۳۲.

۳- پایگاه اینترنتی وکیل مدافع، با آدرس مقالات حقوقی وکالت.

Documents and Settings

۴- پایگاه اینترنتی کانون دانشجویان و دانش‌آموختگان ایرانی، دنیای زیرزمینی جاعلان حرفه‌ای.

۵- اطلاعیه‌های ثبتی سازمان ثبت اسناد و املاک.